

РОЗДІЛ 1

БРУДНИЙ БІЗНЕС

Закінчивши 1968 року школу бізнесу, я вирішив не брати участі у В'єтнамській війні. Ми з Енн нещодавно одружилися. Вона теж виступала проти війни та любила пригоди — задосить для того, аби погодитися приєднатися разом зі мною до Корпусу миру^а.

Уперше ми приїхали до Кіто, столиці Еквадору, 1968 року. Я був двадцятитрирічним волонтером, якому доручили розвивати кредитні й ощадні спілки в громадах глибоко в тропічних лісах Амазонки. Енн мала навчати місцевих жінок гігієни та догляду за дітьми.

Енн раніше була в Європі, а от для мене це була перша поїздка за межі Північної Америки. Я знав, що ми летимо в Кіто — одну з найвище розміщених столиць у світі та одну з найбідніших. Я передбачав, що місто відрізнятиметься від усього, що я коли-небудь бачив, проте, як виявилось, був абсолютно не готовий до реальності.

Щойно наш літак із Маямі почав знижуватися над аеропортом, мене шокували халупки вздовж злітно-посадкової смуги. Я перехилився через Енн, яка сиділа посередині, і, показуючи у вікно, запитав еквадорського бізнесмена, який сидів поруч із нею біля проходу: «Там і справді живуть люди?»

«Ми бідна країна», — відповів той, похмуро кивнувши.

Дорогою до міста на нас чекала ще гірша картина: заваленими сміттям вулицями, опираючись на саморобні милиці, шкандибали жебраки в лахмітті, діти зі страшенно роздутими животами; собаки більше скидалися на живі скелети; цілі містечка з картонних коробок замість домівок.

Автобус привіз нас до «Інтерконтиненталю» — п'ятизіркового готелю в Кіто. Це був острів розкоші в морі бідності, і саме тут я зі ще

^а Корпус миру — урядове агентство США, покликання якого офіційно формулюється як зміцнення миру та дружби між народами світу.

тридцятьма волонтерами Корпусу миру мав провести кілька днів, відвідуючи внутрішні брифінги.

Під час першої з численних лекцій нам розповіли, що Еквадор — це поєднання феодальної Європи та американського Дикого Заходу. Наставники попередили нас про всі небезпеки: отруйних змій, малярію, анаконд, паразитів-убивць і вороже налаштованих мисливців за головами. А далі гарні новини: *Texaso*^a знайшла значні поклади нафти в тропічних лісах, неподалік від того місця, де нас розмістили. Нас запевнили, що нафта перетворить Еквадор з однієї з найбідніших країн півкулі на одну з найбагатших.

Якось, чекаючи на ліфт у готелі, я розговорився з високим світло-волосим чоловіком із техаським акцентом. Він був сейсмологом, консультантом *Texaso*. Дізнавшись, що ми з Енн бідні волонтери Корпусу миру, яким випало працювати в тропічних лісах, він запросив нас на вечерю до вишуканого ресторану на горішньому поверсі готелю. Мені не вірилося у власне щастя. Я бачив меню й знав, що наші страви коштуватимуть більше місячного грошового утримання.

Того вечора, дивлячись із вікон ресторану на Пічинчу — гігантський вулкан, що нависав над столицею Еквадору, та потягуючи «Маргариту», я відчув невимовну лють до цього чоловіка та життя, яким він жив.

Він розповів нам, що іноді літає службовим літаком прямісінько з Г'юстону до вирубаного посеред джунглів аеродрому.

— Ми не мусимо миритися з проходженням митниці, — хизувався він. — Еквадорський уряд дає нам спеціальний дозвіл.

Його досвід перебування в тропічних лісах передбачав трейлери з кондиційованим повітрям, а на вечерю — шампанське і філе-мін'йон, сервірований на найкращій порцеляні.

— Гадаю, вам дістанеться зовсім інше, — сміючись, промовив він.

А потім розповів про свій звіт, у якому описував «ціле море нафти під джунглями». За його словами, це море мали використати для обґрунтування величезного кредиту від Світового банку та щоб переконати Волл-стріт інвестувати в *Texaso* та інший бізнес, який виграє від нафтового буму. Коли ж я висловив здивування тим, що розвиток може бути таким стрімким, він спантелічено глянув на мене й запитав: «І чого вас тільки вчили в школі бізнесу?»

Я не знав, що й відповісти.

— Послухайте, — сказав він. — Це давня гра. Я бачив її в Азії, на Середньому Сході, в Африці. А тепер тут. Сейсмологічні звіти вкупі

^a *Texaso*, повна назва *Texaso Inc.* — найбільша нафтогазова монополія США.

з однією гарною нафтовою свердловиною, фонтаном, як той, що ми щойно пробурили...— Він усміхнувся.— І ось вам місто, що процвітає внаслідок економічного підйому!

Енн згадала весь той захват навколо самої думки, що нафта принесє еквадорцям процвітання.

— Лише тим, хто досить розумний, щоби грати за правилами,— сказав він.

Я виріс у невеликому містечку штату Нью-Гемпшир, названому на честь чоловіка, який звів на пагорбі маєток, здійнявшись над усіма іншими, за допомогою статку, отриманого з продажу лопат і ковдр каліфорнійським золотошукачам у 1849 році.

— Комерсанти,— сказав я.— Бізнесмени та банкіри.

— А ви таки знаєтеся на цьому. А нині ще й великі корпорації,— він відкинувся на спинку крісла.— Ця країна належить нам. Ми маємо значно більше за дозвіл саджати літаки без митних формальностей.

— Наприклад?

— О Боже, вам ще стільки всього треба навчитися, чи не так? — він підняв свій келих мартіні в напрямку до міста.— Почнімо з того, що військові під нашим контролем. Ми платимо їм зарплатню та купуємо спорядження. Вони захищають нас від індіанців, які протестують проти нафтових свердловин на своїх землях. У Латинській Америці той, хто контролює армію, контролює президента й суди. Ми можемо писати закони, накладати штрафи за розливи нафти, установлювати оплату праці — усі важливі для нас закони.

— І за все це платить *Техасо*? — запитала Енн.

— Ну, не зовсім...— Він потягнувся через стіл і ляснув її по руці.— Ви платите. Або ваш татусь. Американські платники податків. Проші течуть через Агентство США з міжнародного розвитку, Світовий банк, ЦРУ та Пентагон, але всі тут,— він махнув рукою на вікно та місто внизу,— вважають, що все це від *Техасо*. Пригадайте, країни такого ґтибу мають довгу історію державних переворотів. Якщо гарно придивитися, то побачите, що більшість із них відбулися, коли лідери країни не грали за нашими правилами.¹

— Хочете сказати, що *Техасо* скидає уряди? — запитав я.

— Скажімо лише, що уряди, які не співпрацюють, вважаються маріонетками Союзу. Вони загрожують інтересам Америки та демократії. ЦРУ такого не любить.

Той вечір став початком моєї обізнаності в тому, що я тепер вважаю системою ЕВ.

Наступні місяці ми з Енн провели в тропічних лісах Амазонки. Потім нас перевели до високогірних районів Анд, де я мав допомагати групі селян-цеглярів. Енн навчала здібних людей роботи на місцевих підприємствах.

Мені сказали, що цеглярам потрібно підвищити ефективність стародавніх печей, у яких вони запікали цеглу.

Проте один за одним вони почали скаржитися мені на власників вантажівок і складів у місті внизу.

Еквадор був країною з малою соціальною маневреністю. Кілька можливих родин, *рікос*, керували майже всім, включно з місцевим бізнесом і політикою. Їхні агенти скуповували цеглу в цеглярів за надзвичайно низькими цінами, а продавали чи не вдесьтеро дорожче. Один із цеглярів пішов поскаржитися меру міста. Через кілька днів його на смерть збила вантажівка.

Громаду охопив страх. Люди запевняли мене, що його вбили. Мої підозри, що це правда, посилилися після того, як начальник поліції оголосив, що загиблий брав участь у кубинській таємній змові, щоб повернути Еквадор до комунізму (менше трьох років тому, під час операції в Болівії ЦРУ стратили Че Гевару). Начальник натякнув, що будь-кого з цеглярів, хто створюватиме проблеми, заарештують як повстанця.

Цеглярі благали мене піти до *рікос* і все владнати. Вони воліли не робити нічого, аби заспокоїти наляканих, включно з тими, що переконали їх, що якщо відступитися, то *рікос* їх захистять.

Я не знав, що робити. У мене не було жодних важелів впливу на мера і, на мою думку, втручання двадцятип'ятирічного іноземця могло лише погіршити становище. Тому я тільки слухав і співчував.

Зрештою я збагнув, що *рікос* були частиною стратегії,— системи, яка поневолила андійців страхом ще від часів іспанського завоювання. Я розумів, що співчуваючи, даю громаді можливість нічого не робити. Люди мали навчитися дивитися у вічі своїм страхам, відчувати гнів, який придушували, викорінити несправедливість, від якої страждали, а не чекати від мене, щоб я все владнав. Вони мали протистояти *рікос*.

Якось надвечір я виступив перед громадою. Сказав їм, що треба діяти. Будь-якою ціною усвідомити ризик того, що їх можуть убити, бо лише так їхні діти зможуть процвітати й жити в мирі.

Усвідомлення можливостей громади стало для мене гарним уроком. Я зрозумів, що самі люди стали співучасниками цієї таємної змови і що єдиним рішенням було переконати їх діяти. І це спрацювало.